

(a nagyítógép)

A kapuban találkoztam Apámmal, kérdezte, merre voltam, mondtam, hogy éjszakai képeket készítettem. Mondta, hogy akkor ma felhívja munkaügyben Vermesit. Megköszöntem, mondtam, hogy bármilyen munka jó lesz. Már búcsúztam volna, de végül, mintha csak valamiféle bocsánatkérés lenne, amiért idegenekként élünk együtt egy lakásban, megkérdeztem, ugye nem baj, ha kicsomagolom a nagyítógépet.

Bartis Attila 23

A VÉGE

(részlet)

Persze, hogy nem baj, feljön velem, és megmutatja, hogyan működik, mondta.

Amire mondtam, hogy nem szükséges. Egyébként is munkába kell mennie, majd megmutatja este, vagy amikor ráér. Most csak kicsomagolom, hogy lássam, egyáltalán milyen.

Már bántam, hogy szóba hoztam, mert pont ettől féltem. Úgy indult vissza velem a harmadikra, mintha valamiféle értelmet adtam volna az életének. Holott nem adtam. És így csak sima gazembernek érezhettem magam. Egyedül az adhatott volna értelmet az életének, ha törlik az emlékezetéből a három börtönévet. Ha Anyámat az Úristen kiszedi a gödörből, lemossa tisztára, és visszaülteti a mélyvári ház kertjébe, a diófa alatti padra, hogy nagytakarítás után elszívjon egy cigarettát. Meg, ha a fia nem épp egy kísérleti lakótelepről jönne, egy rosszul exponált negatívval egy panelháZRól, ahol valaki a hatodikon altatóval alszik egy szétrágott, vörös rongy alatt. Amúgy bizonyára az én életemnek is ugyanez adott volna értelmet. Másrészt persze a nemlét pusztja lehetősége is ad valamiféle értelmet a létnek. Csak azt nehéz napról napra számon tartani.

Kopogott a botja a lépcsőn, elkopott rajta a gumi. És tavaly még nem kellett végig a korlátba kapaszkodnia. Jobb lett volna valami földszinti lakást találni, gondoltam. A kamrában volt a doboz, a legfelső polcon. Leszedtem, aztán a tálakat is, a hívótankot is. Száritón kívül minden volt, ami egy laborban kellhet. Csipesz, meg hőmérő, meg exponáló óra. A piros lámpát a fűszeres polcra tettem, ott volt konnektor. Alatta, az asztalon elfért minden. Bekavartuk a hívót, a fixírsót, előkészítette a lejárt papírokat. Azt mondta, arra még jók, hogy kísérletezzek. Aztán segítettem felcsavarozni a konzolt az alapdeszkára. A konzolra jött a fej.

Kérdeztem, nem lesz-e baj, hogy elkésik. Mondta, hogy nem, jóban van a portással, el tudja intézni. Kihoztam egy tekercs már előhívott filmet, azon mutatta meg, hogyan kell felcsévélni az orsóra, betenni a tankba. Aztán elmagyarázta a filmhívást. Hogy azt csak koromsötétben, mert a filmek 24 pánkromatikusak, ellentétben a papírral, ami ortokromatikus. Ezért nem érzékeny a vörös fényre. Elmagyarázta, hogy a vegyszerbe csak csipesszel, mert bőrbajt okozhat, hogy az exponálás másodpercponthoz kell legyen, a hívó pedig mindig húszfokos. Hogy a filmről a port soha nem ujjal, csak fújni, vagy ecsettel. Meg, hogy a fixálás utáni mosás az egyik legfontosabb dolog.

Aztán lekapcsoltam a villanyt, becsuktam az ajtót, és ott álltunk ketten a vörös fényben. Lefújtam a port a filmről, rátett egy papírt az alapdeszkára, a tekerőkarral beállította a képmérethez való magasságot. Azt mondta, az elsőnél megmutatja, hogy kell betenni a filmet, bár ő nem tekercsben tartotta, hanem kockára vágta a negatívjait. Ami szintén nem szerencsés, a legpraktikusabb a hatos csík. Ha tekercsben van, nem lehet róla kontakt-másolatot készíteni. Ő viszont csak a legjobb negatívokat tartotta meg, ezért vágta a filmeket kockára.

És akkor odaadtam neki a filmtekercest, hogy befűzze, és ő felkapcsolta az Agfában a vetítőlámpát. És akkor, mint valami istenverte átok, megjelent a papíron Anyám. Ott ült a diófa alatt, fekete-fehérben, negatívban, és épp cigarettázott valamelyik nagymosás után.

Úgy álltunk ott Apámmal, mint két gyilkos. Bár egyikünk se volt az. Bocsáss meg, fiam, mondta. Lekapcsolta a lámpát, és kiment. Hallottam, ahogy csukódik a szobaajtó. Én ott maradtam. Nem tudtam, mi legyen. Végül fogtam a papírt és betettem a hívóba. Elfeketedett. Nyilván fényt kapott, amikor Apám kiment.

Bekopogtam hozzá, az ágyon ült, mondtam, hogy szerintem be kéne menjen a gyárba, még nincs olyan késő. Aztán hozzátettem, hogy köszönöm, hogy megmutatta a gépet, a többivel én elboldogulok. Az ablakból láttam, ahogy bemegy a trafikba telefonálni. Aztán, ahogy téblábol a sarkon, és végül elindul a másik irányba.

Kivettem a Zorkijból a filmet, befűztem a tankba, előhívtam. Aztán egy gémpapoccsal felakasztottam a konyhalámpára száradni. Olyan volt, mint egy légyapír.

Az utolsó kockán alig látszott valami. Két papír tönkrement, a harmadik nagyítás egészen elfogadható lett. Igaz, akkorra már kiderült, hogy soha életemben nem fogok használni se csipeszt, se exponáló órát. Hogy nekem kell magamban számolnom, mintha víz alatt lennék. Hogy az ujjammal éreznem kell a papírt. Amíg a kép elő nem tűnik, ugyanolyan síkos, mintha hínár lepte volna be. Tulajdonképpen semmi nincs olyan közel a halálhoz, mint a fényképezés.

25

(a nyomda)

Apám szerzett egy négyórás besegítő munkát. Többnyire éjjel kellett dolgozni. Szededető voltam egy nyomdában. Mindenki azt hitte, szedő vagyok. Egy idő után ráhagytam, mert a szededetőt elég nehéz volt elmagyarázni. Van egy hosszú sín, úgy derékmagasságban. Ék alakú. Azon lógnak félbe hajtva az ívek. Mondjuk egy napilap ívei. Az első stósz az első és utolsó lap. A második stósz a második és utolsó előtti lap. És így tovább. Hosszan, sorban a sínen. És én megyek a sín mellett, és egyesével összeszedem a lapokat, amíg kész nem lesz az újság. Ennyi. Tényleg nem kellett hozzá érettségi.

Én voltam az egyetlen férfi a szededetőknél. Igaz, nem is dolgoztak itt sokan. Mindnyájan csak besegítők voltunk. A gépeknek segítettünk be, mert pocsek volt a géppark. A szededető gépnek nem volt akkora a kapacitása, mint a termelés. Az egyik nő elment szülni, az ő helyére jöttem.

Két sín volt, két bakon feküdtek. Azért kellett két sín, hogy a visszautat ne üresbe tegye meg az ember. A terem padlója hasonló gerendákból készült, mint a talpfák. Meg ugyanúgy le is kenték kátránnyal feketére. Ettől a nyomdászag egy vasútállomás szagával keveredett. Megpróbáltam különválasztani magamban a két szagot, néha sikerült, néha nem. Amikor sikerült, a vasútszagról eszembe jutott Kállay. Kállayról meg Selyem Adél. Megpróbáltam elképzelni, hogy ő megy előttem. Mezítláb, a fehér nyári ruhájában. Két ujján gumikesztyűvéggel. És szededet. A Politikai Bizottság ma állást foglalt – Bölcsőt veszek, használtan is.

A nők ugyanazt a magas szárú, kivágott sarkú vászoncipőt viselték, mint a pincérnők meg a bolti eladók. Meg akkoriban szinte minden nő, aki napi nyolc órán keresztül állómunkát végzett. Már nem emlékszem, hogy heten vagy nyolcan voltunk, csak arra, hogy mindig eggyel kevesebben. Mert úgy

osztottuk be, hogy ha az egyikünk visszajön a dohányzóból, rögtön megy a másik. Aki épp nem akart rágyújtani, az átadta a helyét az utána következőnek. De ez nem nagyon fordult elő, mert akkor egy teljes kört kellett várjon.

Csak odakint, a lépcsőházban lehetett dohányozni, itt bent sok gyűlékony anyag volt.

Valaki elszívott néha kettőt is, vagy elment pisilni, vagy harapott párat a szendvicséből, de ezt nem tette szóvá senki. Beszélgetni mindenesetre nem lehetett egyedül. A lépcsőház ablakából egy tűzfal látszott, a repedt vakolatból valahol kinőtt a gaz. Idebent se nagyon beszélgetett senki. Egyrészt a nyomdazaj miatt, másrészt, mert csak egymás hátát láttuk, a túloldalon a szembejövő pillanatok alatt elhaladt mellettünk. Persze voltak, akik néha váltottak egymással pár szót, de azt is elnyelte a gépzaj.

Amikor lefogytak a stószok, a következő adagig ottmaradt a fényes sín pár, derékmagasságban lebegve a talpfák felett. Mint egy sehova nem vezető vasúti pálya kísértete. Aztán megjöttek a férfiak. Felrakták az új kötegeket, mondtak egy-két trágár viccet, a nők nevettek, majd visszaálltunk a sorba. Én félnormás munkaerőként léteztem is meg nem is a számukra. Igaz, ez aligha csak a félnormán múltott. De biztos, ha valamelyikük szembejött volna az utcán, előbb megismerem, mint bármelyik hajdani osztálytársamat.

Egészen addig ez volt a munkám, amíg Apám meg nem halt.

(az autó)

Valamelyik kora reggel, amikor jöttem a nyomdából, egy rendőrautó állt a ház előtt. Nem kék-fehér, hanem amelyiknek csak a rendszámából lehet tudni a hovatartozását. Összeszorult a mellkasom, mint egy csapda. Megálltam egy kapuval odébb. Biztos voltam benne, hogy Apámhoz jöttek. Elképzelni nem tudtam, hogy miért, de hogy hozzá vagy érte jött ez az autó, az kétségtelen volt.

Nem tudtam, mi jobb, ha felmegyek, vagy, ha itt várok, lent az utcán. Mintha ezen múlna bármi is. Aztán rájöttem, hogy nem figyelhetek alig pár méterről a nyílt utcán egy rendőrségi autót. Körülnéztem, a trafik még zárva volt.

Nem elbújni akartam, hanem a legjobbkor lenni jelen. Jelezni, hogy látom őket. Hogy látom, amikor Apámmal együtt beülnek. Odamenni, és azt mondani, hogy délre várnak Keresztesék ebédre, ne felejtse el. Mintha ezen múlna

bármi is. De mégiscsak jelezni, hogy számolniuk kell velem, meg Kereszte-sékkal, meg az egész világgal. Számolniuk kell vele, hogy Apám már leülte a magáét, és azóta nem történt semmi, ami miatt hajnalban, civilre festett au-tóval érte jöhetnek.

27

Mondom, a trafik még zárva volt, az utcán nem maradhattam, úgy döntöttem, felmegyek. Legfeljebb a lépcsőházban találkozunk. Amennyire beláttam az autó ablakán, egy civil ült benne mindössze, a hátsó ülésen. Do-hányzott. Épp csak felém mozdította a fejét, amikor elmentem mellette, de nem nézett rám.

Abból, hogy nem sofőr ült a kocsiban, arra gondoltam, hogy mégsem olyan magas rangú tiszt jött, aki sofőrrel jár. Tehát nem teljes készülség-ben jöttek. Meg végtére is már elég késő van, tudják, hogy Apám dol-gozik, számoltak azzal, hogy esetleg nem is találják itthon. Belügyi alkalmazottak hivatalos esetben mindig legalább párosával járnak. Vagyis a jobb első ülésen is volt valaki, ha egy a kocsiban maradt. Tehát odafent ketten vannak. Ebben biztos voltam, még mielőtt lenyomtam a kapukilincset.

Apámat nyilvánvalóan a hátsó ülésre ültetnék, és az esetleges ellen-állás leküzdése végett mindig ül valaki hátul is. Aki már várja. Aki ajtót nyit, szükség esetén behúzza, vagy lefogja az embert. Ha a hátsó ülé-sen van valaki, az azt jelenti, hogy el is viszik azt, akihez jöttek.

Bár Apám esetében aligha számolnak jelentős ellenállással. Amúgy ez persze mindegy, a biztonsági előírásokat nyilvánvalóan még egy bottal járó ember esetében is betartják. Úgy fordultam, hogy még egyszer rálássak az autóra, amikor becsukom a kaput. A férfi még mindig nem nézett rám.

Ha nyílik és csukódik mellettem egy kapu, ráadásul pont annak a háznak a kapuja, ahová szolgálatban jöttem, az a legtermészetesebb, hogy odanézek. Kizárólag akkor nem nézek oda, ha azt a látszatot akarom kelteni, hogy az esemény nem érdekel, vagy észre se vettem, miközben a periférikus látásom-mal nagyon pontosan felmértem az eseményeket. Az a félmozdulat a fejével felém, amikor eljöttem a kocsi mellett, pont annyi volt, amennyi ahhoz kel-lett, hogy pontosan tudja, ki érkezett. Az, hogy ne ismernék fel akár hátulról is pont annak a fiát, akiért jöttek, egyszerűen kizárt.

Új Forrás 2016/1 – Bartis Attila: A vége
(részlet)

Megálltam a postaládánál, matattam a kulccsal a zárban. Arra gondoltam, hogy ha pont ebben a pillanatban csukódna fent a lakásajtó, akkor a postaládával húzhatnám annyit az időt, hogy ne egy lépcsőfordulóban találkozzunk össze, ahol egyszerűen elsietnek mellettem, hanem még
28 idelent. És így jelen lehetek, amikor Apám az autóba ül. Ha elsietnek mellettem, akkor az utánuk fordulás vagy utánuk jövetel részemről már nem pusztá váratlan jelenlét, hanem valamiképpen agresszió. És az biztosan nem jó.

Lehet, hogy az agresszió elkerülhetetlen, lehet, hogy félrelöknek, vagy kapok egy pofont, de az én első fellépésem semmiképp nem lehet agresszív, mert az biztosan nem tesz jót Apámnak. Azt mindenekelőtt rajta verik le. Az én dolgom most pont az, hogy a jelenlétemmel valamiképpen figyelmeztessem őket, nem lehetnek agresszívek, nem tehetnek meg bármit. Már nem matathattam tovább a postaládával, odafent pedig még mindig nem csukódott az ajtó.

Az első emeleti fordulóban voltam, amikor megláttam, hogy odaát, a gang túlvégén, a grófnő ajtaján kilép két civil. Papírforma szerint fel kellett volna lélegeznem. Kicsúszott a lábam alól a talaj. Végignéztem, ahogy illedelmesen elbúcsúznak egymástól, a grófnő becsukja utánuk az ajtót, majd a két férfi elindul lefele a hátsó lépcsőn. Aztán eszembe jutott, hogy Apám szinte soha nincs már itthon, mire én a nyomdából hazaérek. Hogy ezt ők jobban tudják nálam. Hogy esélyem nincs biztosan tudni, mire számíthatok. Mi történhet. Akár Apámmal, akár velem, akár bárkivel. Ott bőgtem, mint egy hülye a lépcsőfordulóban, és csak azt éreztem, hogy erősebbek nálam. Hogy ha tényleg hozzánk csönget be két civil, tehetetlen vagyok.

Amikor elmentek, összeszedtem magam és hátramentem a grófnőhöz.

Mi történt, kérdeztem.

Hogyhogya mi történt?

Miért zaklatta ez a két férfi?

Ezt én még nem nevezném zaklatásnak. Idejöttek, megteáztunk, elmentek. Hol van ez a zaklatástól, kedvesem. Hol? Ha maga lesz ennyire zaklatott attól, hogy velem beszélgetnek, mit csinál majd, ha véletlenül magával akarnak beszélgetni?

Az más, mondtam.

Nem más. Nincs más. Itt ez van. És most egy kicsit még ezebb lesz. Aztán majd szépen elmúlik. Nyugodjon meg, semmi rosszat nem akartak, a családomról beszélgettünk. Eléggé nagy család, és eléggé szétszóródott a világban. Bizonyára elkerülte a figyelmét, kedvesem, de nemrég egyetlen éjszaka alatt

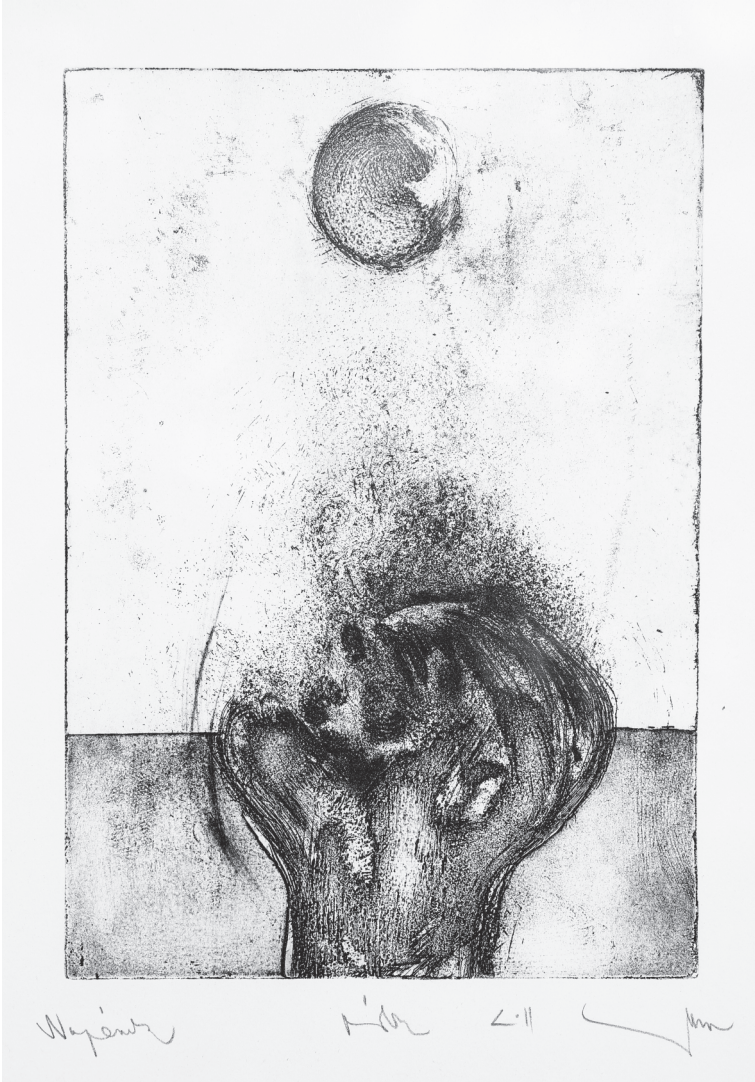
körbedrótozták Nyugat-Berlint. És ott is élnek Szendreyek. Erről beszélgetünk. De ezek az autók már nem feketék, hanem szürkék.

Igen, tudom.

Nahátakkor. Mária kedves, készítené egy könnyű teát reggelire a barátunknak?

29

Természetesen, méltóságot asszonyom.

Új Forrás 2016/1 – Bartis Attila: A vége (részlet)